

KASNOAVARSKI POJASNI JEZIČCI IZ ARHEOLOŠKOG MUZEJA U SPLITU

Ante Piteša
HR, 21000 Split
Arheološki muzej Split
Zrinsko-Frankopanska 25
ante.pitesa@armus.hr

UDK : 904 : 739.5 (497.5 Dalmacija) "7/9"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 4. 10. 2006.
Prihvaćeno: 6. 10. 2006.

Autor u radu obrađuje tri brončana kasnoavarska pojasna jezičca iz ranosrednjovjekovne zbirke u Arheološkome muzeju u Splitu. Veći, nedovršeni jezičac potječe iz Biskupije, dok za dva manja nije poznato točno mjesto nalaza, ali zasigurno potječu iz Dalmacije. Svi jezičci, izrađeni tehnikom lijevanja i prolamanja, ukrašeni su biljnim motivima mediteranskoga podrijetla: krugolikom lozicom i stablom života.

Ključne riječi: kasnoavarsko doba, pojasni jezičci, krugolika lozica, stablo života.

U ranosrednjovjekovnoj zbirci Arheološkog muzeja u Splitu čuvaju se tri brončana pojasna jezičca koji pripadaju kasnom vremenu II. avarskog kaganata, kraju 8., odnosno početku 9. stoljeća, a koji do sada u stručnoj literaturi nisu bili objavljeni. Budući da su ovakvi nalazi rijetki na prostoru Dalmacije, pa i Hrvatske u cjelini, smatrao sam da ih je vrijedno publicirati.

Na žalost, podaci u inventarnoj knjizi koji se odnose na dva jezičca (H 3510 i H 3511) nisu precizni, jer je za veću skupinu predmeta nabavljenih od 1891. do 1893. godine označeno da potječu iz Salone, Narone i Garduna, s opaskom da većina predmeta potječe iz Salone.

Pojas je, sa svojim brojnim apliciranim metalnim ukrasima, u avarskom društvu bio statusni simbol koji su nosili pojedinci više rangiranoga društvenog sloja. Obično se pojas sastojao od kožnog remena s kopčom i okovom, kroz koju se provlačio suženi završetak remena otežan s većim jezičcem, dok su s njege visjeli pobočni, kraći remeni s manjim jezičcima, koji nisu imali utilitarnu funkciju. Obično je, sudeći po cjelovito sačuvanim garniturama, pojas imao četiri kraća pokrajnja remena s pripadajućim jezičcima, ali je mogao imati i jedan, dva, ili tri sporedna remena. Možda je upravo broj tog sporednog remenja s jezičcima i aplikama na njima označavao određeni rang u vojnoj hijerarhiji, nešto poput činova u vojsci. Na glavnom remenu i sporednima u nizu su bili aplicirani metalni okovi (okrugli, pravokutni, srcoliki, dvodijelni sa zglobom, u obliku elise), tako da je pojas mogao imati do četrdeset pa i više elemenata.¹

Svi jezičci iz Arheološkog muzeja u Splitu ukrašeni su biljnim motivima, i to onima tipičnim za posljednja desetljeća pred slom avarske vlasti, a to su motivi krugolike lozice i stabla života. Tako je i cijeli kulturni kompleks lijevane brončane industrije kasnijeg vremena II. avarskog kaganata prozvan kompleksom lozica-grifon, jer je drugi najčešći prikaz grifon, kojim su većinom bili ukrašeni okovi pojasa. Na istoj pojasnoj garnituri jezičci mogu biti ukrašeni motivom krugolike lozice ili stabla života, dok su okovi pojasa ukrašeni motivom grifona. Ima i slučajeva gdje se na istoj pojasnoj garnituri nalaze jezičci s krugolikom lozicom ili stablom života i okovi-aplike srcolika oblika ukrašeni palmetama na punciranoj podlozi stila Blatnica. Osim krugolikom lozicom najjednostavnije forme s dva ili tri zavijutka, na velikim jezičcima za otežavanje kraja remena motiv vinove loze katkad je razrađen u komplicirane mrežaste she-

* Zahvaljujem dr. sc. Maji Petrincec na suradnji tijekom pisanja ovoga članka, Tonču Seseu na izradi fotografija i Zoranu Podrugu na izradi crteža.

¹ Vidi rekonstrukciju u crtežu avarskog pojasa kod Csallány 1962, sl. 2, 3; Hrvati i Karolinzi 2000, rekonstrukcija cjelovite pojasne garniture iz Osijeka - Zelenog polja, str. 94, il.18.

me s groždem, izrađene tehnikom lijevanja i prolamanja.² Od drugih biljnih motiva na pojasnim jezičcima javljaju se, kao najjednostavniji, motiv vitice (vriježa) u obliku slova S, S-vitice isprepletene u raznolike ornamentalne mreže (na velikim jezičcima), motiv ljiljana (krin) i najkasnije, motivi palmeta i listića na punciranoj podlozi stila Blatnica. Motiv stiliziranog stabla života, uz krugoliku lozicu, najčešći je vegetabilni ornament na jezičcima kasnoavarskog vremena. I ovaj je motiv na većim pojasnim jezičcima često razrađen u gustoj mrežastoj strukturi, sa četiri reda perforacija ili više njih u vertikalnom nizu između granja stabla i s listovima na završetcima grana.³

Kod velikih jezičaca koji otežavaju završetke remena, čest je slučaj kombiniranja životinjskih i biljnih motiva. Na jednoj strani jezičca obično je prikazana borba životinja, često u tročlanoj simetričnoj kompoziciji, gdje dva predatora sa strana napadaju životinju u bijegu smještenu u sredini; prikazane su i životinje u nizu jedna iza druge ili jedna iznad druge, a na drugoj strani jezičca obično je vegetabilni motiv u različitim inačicama: spiralna vitica s listovima, vertikalni niz od dvije nasuprotne vitice oblika slova S, koji tvore krajnje stilizirane biljne motive.⁴

Motivi vinove loze i stabla života prastari su istočnomediteranski motivi, i pojavljuju se od početaka velikih civilizacija u Mezopotamiji. Motiv stabla života upravo je i ponikao u sumerskoj umjetnosti, poslije ga preuzimaju Asirci, gdje je često prikazivan na reljefima i malim cilindričnim pečatnjacima.⁵

Dekan je u svojoj odličnoj i iscrpnoj studiji *Podrijetlo i etnička pripadnost lijevane brončane industrije VIII. stoljeća* ukazao na izvorišta pojedinih likovnih motiva i njihovo prostorno i vremensko širenje.⁶ U studiji se posebice bavi motivom borbe životinja prikazane u tročlanoj kompoziciji i životinja u horizontalnom ili vertikalnom nizu, toliko tipičnima za nomadsku umjetnost, od Skita, gdje ovi motivi imaju više naturalističku stilizaciju, do avarskih metalnih proizvoda umjetničkog obrta gdje su katkad stilizirani do apstrakcije.

Preko kretske-mikenskoga kulturnog kruga, posredstvom grčke umjetnosti, dalje se distribuiraju pojedini mezopotamsko-prednjoazijski likovni motivi. I sasanidska umjetnost Perzije utjecala je na formiranje nekih scena na avarskim pojasnim jezičcima, osobito na prikaze konjanika u lovu.⁷ Kasnosasanidska toreutička umjetnost, preživjela nakon arapskog osvajanja polovicom 7. i tijekom 8. stoljeća, utječe na formiranje stila Blatnica, s glavnim motivom palmeta na punciranoj pozadini.⁸ Nesumnjiv je još doprinos kasnoantičke i bizantske umjetničke baštine avarskom stvaralaštvu, što se osobito ogleda kod figuralnih antropomorfnih motiva s mitološkim prizorima (Heraklo, Dioniz), scenama iz cirkusa, portretima u

² Pap 1997, jezičac iz Mola s analogijama diljem Karpatske kotline.

³ Vidi veliki pojasni jezičac iz Šale nad Váhom, Čilinská 1981, str. 61, sl. 63

⁴ Fettich 1926, T. I.-T. III., T. V.; Dekan 1972, str. 369, sl. 55. 2, sl. 56, str. 370, sl. 58. 1, 3, str. 372, sl. 61. 1, sl. 62. 2, str. 378, sl. 70, sl. 71

⁵ Iznenađujuća je sličnost u stilizaciji stabla života na nekim jezičcima avarskog umjetničkog obrta 8. stoljeća i prikaza na alabastarnom reljefu iz Nimrudove palače (stari Kalach) iz 9. i 8. st. pr. Kr., gdje stablo života s obje strane čuvaju krilati geniji. Strzygowski 1930, str. 312, sl. 315, str. 319, sl. 325. Stablo života, kozmičko stablo kao *axis mundi*, univerzalni je, arhetipski simbol kako u mitologijama svih velikih civilizacija, tako i u šamanističkim tradicijama diljem Azije. Ono povezuje tri kozmičke regije: podzemlje, jer je ukorijenjeno u zemlji, zemaljsku ravan (deblo), dok nebesku sferu dodiruje svojom krošnjom. Stablo s granama je poput stubišta kojim se šaman stupnjevito penje na nebo. Kozmičko stablo je i simbol plodnosti i rezervoar duša, gdje duše u liku ptica stoje na granama i čekaju kada će biti prenesene u zemaljsku egzistenciju, a šaman uspinjući se na stablo, može komunicirati s njima. Kod Turaka Osmanlija ono predstavlja Knjigu sudbine; stablo života ima milijune listova, a na svakom je ispisan pojedina ljudska sudbina, svaki put kada čovjek umre, otpadne list. Šaman ima repliku stabla u svojoj jurti i ispred nje od njegova drva izrađuje svoj bubanj. O hrojnim konotacijama stabla života u šamanističkoj tradiciji vidi Eliade 1974, str. 213, 269-275

⁶ Dekan 1972, str. 317-452

⁷ Dekan 1972, str. 429, sl. 136, usporedi sliku avarskog pojasnog jezičca iz Klárafalva s brojnim scenama lova na iskucanom posuđu iz sasanidskog vremena. Lukonin 1973, sl. 139, Šapur II (309-379) u lovu na divljeg ovna, sl. 137, srebrni djelomično pozlaćeni tanjur postsasanidske umjetnosti iz 7. st. s likovima vepa i lava. Osim na radovima toreutike, nalazimo sličnosti sasanidskih pečata i avarskih umjetničkih proizvoda, osobita je sličnost u prikazima grifona. Lukonin 1973, sl. 73, sl. 76, krilati grifoni s natpisima na pahljavju: *pomoć bogova*, iz 6. st., sl. 98, krilati grifon napada kozoroga, 6. stoljeće.

⁸ Usporedi Lukonin 1973, sl. 159, na srebrenom peharu iz 8. st. javljaju se biljni motivi na punciranoj podlozi; sl. 157, srebrna posuda s likom jelena i biljnim motivima na punciranoj podlozi; sl. 206, srebrna čaša s motivima palmete na punciranoj podlozi iz postsasanidskog doba 8. st.; sl. 217, srebrna dijelom pozlaćena posuda iz 7. st. s motivom spiralne vriježe s listovima loze i groždem.

medaljonima,⁹ vladarskim portretima na okruglim okovima, na koje je utjecao carski novac 4. stoljeća, krilata Nika, Nereide i dupini, vinova loza. Za neke proizvode umjetničkog obrta 8. stoljeća, prije pripisivane avarskim radionicama, F. Daim je ustvrdio ne samo mediteranske prototipove u izboru motiva nego i njihovo italsko-bizantsko radioničko podrijetlo. U skupinu proizvoda bizantskih radionica Daim je uvrstio i čuveni nalaz iz Smrdelja kraj Skradina, označivši ga kao poseban tip Skradin-Smrdelji,¹⁰ dok je mali pojasni jezičac iz Biskupije s degeneriranim motivom vitice i pseudogranulacijom uz rubove uvrstio u tip Hohenberg-Bozen.¹¹ Nalaz zlatne pojasne garniture iz Požeškog Brestovca klasificirao je kao poseban tip bizantskih proizvoda nastao na prijelazu 8. u 9. stoljeće.¹² Najveća koncentracija nalaza mediteranskih obilježja, koji vjerojatno potječu iz bizantskih radionica, ustanovljena je oko Keszthelya i jezera Balaton i u regiji gornje Tise.¹³ Glavna obrtnička središta kasnoavarskog vremena nalazila su se u današnjim južnim mađarskim komitatima Tolna i Baranya u Transdanubiji i Csongrad u području Tise,¹⁴ a posljednji avarski nalazi potječu iz komitata Zala, jugozapadno od jezera Balaton.¹⁵

Na današnjem hrvatskom prostoru, gdje je tek sjeverni dio graničio s avarskim kaganatom, vrlo su rijetki nalazi cjelovitih pojasnih garnitura. Većinom su nalaženi tek pojedinačni pojasni elementi (jezičci, okovi), tako da se u literaturi udomaćio termin "rasparane" pojasne garniture. Pojedinačne dekorativne elemente avarskih pojasa kao dio nošnje nosili su i Hrvati, vjerojatno kao ratni plijen iz franačko-avarskih ratova (791.-803.), u kojima sudjeluju kao franački saveznici. Na prijelazu 8. u 9. stoljeće istodobno koegzistira nekoliko stilova u ukrašavanju nošnje, nalazimo predmete stila Blatnica, predmete karolinške, bizantske i avarske provenijencije, pa ne bi bilo neobično da neki Slaven nosi bizantski nakit, karolinšku ratničku opremu i poneki avarski suvenir iz rata. Nestankom Avara s povijesne pozornice prevladava materijal karolinške provenijencije.

Najbliže analogije splitskom pojasnom jezičcu s motivom krugolike lozice (sl. 1) su četiri sporedna jezičca sa cjelovite pojasne garniture iz Osijeka - Zeleno polje¹⁶ i mali jezičac iz Kašića - Maklinovo brdo.¹⁷ Iz Biskupije kod Knina potječe jedan djelomice sačuvani jezičac s motivom krugolike lozice koji u gornjem dijelu ima dvije nasuprotno postavljene životinjske glave.¹⁸ S prostora južnog ruba avarske države, u međuriječju Save, Drave i Dunava, na nekoliko lokaliteta pronađeni su predmeti iz kasnoavarskog vremena. Premda nema izravnih analogija za naše primjerke, navodim ih da bi se vidio raspored nalaza. U okolici Zagreba, u Velikoj Gorici, istraženo je pet ranosrednjovjekovnih grobova. Iz groba 18, uz ostale nalaze (trobridna strjelica, strjelice oblika lastavičjeg repa, sjekira, nož, keramički lonac), pronađen je i

⁹ Odličan primjer portreta u medaljonima predstavlja veliki pojasni jezičac iz cijele sačuvane pojasne garniture iz groba 2 u Zemunu - Zemun polju. Unutar pet medaljona prikazani su stilizirani portreti u profilu. Portretima u profilu ukrašeno je i pet kružnih okova pojasa. Dimitrijević 1966, T. I, T. V

¹⁰ Daim 2001, str. 124, sl. 47; Petrinc 2000, str. 334, 335, IV. 234a-f

¹¹ Daim 2001, str. 158, sl. 82; Petrinc 2000, str. 236, IV. 90. Iz okolice Novigrada u Istri potječe dvodijelni pojasni okov od kojega je sačuvana gornja polovica, koji oblikom i ukrasom spiralnog biljnog ornamenta podsjeća na luksuzni okov iz Vrapa u Albaniji, pa i ovaj primjerak možemo pripisati bizantskoj radionici. Usporedi Daim 2001, str. 97, T. 10. 2, i Marušić 1962, str. 174, T. V. sl. 8

¹² Daim 2001, str. 162-165; Na jednoj fresci iz crkve S. Maria Antiqua u Rimu iz sredine 8. st. naslikan je dječak u službenoj odori s pojasom na kojemu su prikazani glavni i pokrajnji jezičci bizantskog tipa. Daim 2001, str. 157, sl. 79, 80

¹³ Daim 2001, str. 79

¹⁴ Dekan 1972, str. 443

¹⁵ Szöke 1995, str. 8

¹⁶ Bulat 1968, str. 12-14, T. 2; Radić 2000, str. 94, II. 18. Pojas potječe iz uništenog groba i ima 33 dekorativna elementa, okov pojasne kopče i četiri pokrajnja jezičca ukrašeni su motivom krugolike lozice.

¹⁷ Belošević 1980, str. 97, T. LXXXIII. 16, 16a. Još jedan mali jezičac pronađen je u naseobinskom kompleksu istočno od crkve sv. Križa u Ninu. Jezičac je oblikom nalik na naš primjerak sa stablom života, ali dekoracija je različita, jezičac ima u središnjem polju dvije veće perforacije, a rubovi su ukrašeni pseudogranulacijom.

¹⁸ Petrinc 2000, str. 235, IV. 87. Jezičac je u crtežu objavio Kovačević, pogrešno ga pripisujući nalazu iz Smrdelja. Kovačević 1966, str. 62, sl. 14. Iz Biskupije potječe nekoliko pojedinačnih pojasnih jezičaca, spominjem još jedan djelomice oštećen jezičac pronađen u pretraženoj zemlji u predvorju bazilike sv. Marije u Crkvini ukrašen motivom krugolike lozice. Radić 1898, str. 133, br. 16; isti primjerak Petrinc 2000, str. 234, IV. 84; vidi i jezičce s drugačijom dekoracijom, Petrinc 2000, str. 234-237, 240. Najjužniji avarski nalaz u Hrvatskoj je pojasni okov četvrtasta oblika s prikazom grifona s otoka Šipana, Petrinc 2000, str. 346, IV. 247. U susjednoj Bosni i Hercegovini s nepoznatog lokaliteta u Duvanjskom polju, nekoć u sklopu ranosrednjovjekovne Hrvatske Kneževine, potječe slučajan nalaz pojasnog jezičca sa spiralnim S- motivom. Petrinc 2000, str. 258, IV. 130

srebrni pojasni jezičac s jedne strane ukrašen spiralnom viticom, a s druge fantastičnim životinjama.¹⁹ S lokaliteta Zagreb - Kruge, u grobu 4, u kojem je pronađena i jahačka oprema (par stremena, konjske žvale) potječe veći pojasni jezičac ukrašen s obje strane motivom krugolike lozice.²⁰ Iz Križevaca s nepoznatog lokaliteta potječe nalaz manjeg pojasnog jezičca, izrađenog lijevanjem i na proboj, s motivom krugolike lozice na jednoj strani, kao i dva dvodijelna pojasna okova.²¹ Iz Siska, iz rijeke Kupe, potječe pojasni okov s prikazom grifona i falera u obliku glave vepra.²² U Brodskom Drenovcu, gdje su sustavno istražena 32 groba, u grobu 1, uz nalaze konjaničke opreme (par stremena), pronađen je i mali pojasni jezičac ukrašen motivom ljljana na punciranoj osnovi stila Blatnica.²³ U istočnoj Slavoniji na nekoliko su lokaliteta pronađeni predmeti kasnoavarskog doba. Iz Bijelog Brda kraj Osijeka, uz već spomenutu cijelu pojasnu garnituru s lokaliteta Osijek - Zeleno polje, potječe slučajan nalaz jezičca ukrašen motivom degenerirane vitice i pseudogranulacijom uz rubove.²⁴ U okolici Vinkovaca na nekoliko su lokaliteta istražena avarsko-slavenska groblja s nalazima pojedinačnih dekorativnih elemenata pojasa. U Starim Jankovcima pronađen je jezičac s prikazom antropomorfne figure sa životinjskom maskom i jezičac s krugolikom lozicom;²⁵ s lokaliteta Privlaka - Gole Njive potječe jezičac s motivom grifona i borbe životinja,²⁶ a iz Otoka jezičac ukrašen viticama na obje strane.²⁷ Iz okolice Vukovara s nepoznatog lokaliteta potječe veći pojasni jezičac s motivom krugolike lozice.²⁸

Za jezičac s motivom stiliziranog stabla života nije mi poznata ni jedna bliža analogija s prostora Hrvatske. Najslbližiji splitskome primjerku je djelomice oštećeni jezičac pokrajnjeg remena, izrađen tehnikom lijevanja i na proboj, nepoznatih okolnosti nalaza, iz Vrebaca u Lici.²⁹

I predmeti ukrašeni stilom Blatnica, većinom nepoznatih okolnosti nalaza, široko su disperzirani, od Hrvatskog primorja, Like i Hrvatskog zagorja, preko Slavonije do Srijema.³⁰

Južna granica kasnoavarskog područja, kako ju je ocrtao Filipec, protezala se sjeverno od rijeke Drave na liniji: Zalakomár-Kaposvár-Toponár-Kölked; sjeverno od Dunava u južnoj Bačkoj: Bačka Palanka i Čelarevo, a južno od Drave, Brodski Drenovac i Privlaka - Gole Njive.³¹

Prateći nalaze kasnoavarskog doba, do presudnog sloma avarske države godine 796., nakon kojega se formira slavenska kneževina u Panoniji koja je potpala pod Furlansku marku, Filipec otvara mogućnost postojanja manjih avarskih posada duž rijeke Save, koje su čuvale važne strateške točke na prijelazima rijeke. Ta najjužnija linija protezala se od Sela pri Dobri (na granici Slovenije i Hrvatske), preko Zagreb-Kruga, Siska, Brodskog Drenovca i Bosanske Rače do Mitrovice.³²

Katalog:

Pojasni jezičac s motivom stilizirane krugolike lozice (sl. 1, crtež 1): inv. br. H 3511, bronca, dimenzije: visina: 3,3 cm, širina: 1,3 cm, debljina: 0,3 cm. U katalogu inventara kao mjesto nalaza navedeni su Salona, Narona, Gardun.

Pojasni jezičac rađen je tehnikom lijevanja i na proboj, pravokutnog je oblika iste širine, a u donjem dijelu blago je zaobljen. Vegetabilni motiv uokviren je istaknutim rubom koji prati oblik jezičca. Iz vijugave vitice u obliku slova S u vertikalnom nizu izlaze tri stilizirana listića; svinuti u nasuprotnim smjerovima, stvaraju dojam dinamike. Svaki listić je odvojen od vitice pomoću triju rupica nepravilna oblika. U gornjem dijelu jezičac završava s dvije krajnje stilizirane, antitetički postavljene životinjske glave koje se dodiruju, a s tri rupice kroz koje su se provlačile zakovice jezičac je bio prikvačen za kraj pobočnog remena. Stražnja strana nije ukrašena.

¹⁹ Vinski 1960, str. 51, T. 11. 4

²⁰ Simoni 2000, str. 110, II.56 1

²¹ Simoni 2000, str. 90, II. 12

²² Filipec 2001, str. 89-107; Filipec 2003, str. 119, sl.1a, 1b

²³ Simoni 2000, str. 84, II. 2

²⁴ Simoni 2000, str. 84, II. 1

²⁵ Šmalcelj 1981, str. 142, 143

²⁶ Šmalcelj 1976, str. 118

²⁷ Dimitrijević 1957, str. 22-31, T. IV. sl. 2a, 2b

²⁸ Tomićić 1999, str. 230, sl. 4 (treći red lijevo).

²⁹ Simoni 2000, str. 352, IV. 255

³⁰ Simoni 1986, str. 226

³¹ Filipec 2003, str. 123

³² Filipec 2003, str. 126

Vitice i krugolike lozice najčešći su uresni motivi u razdoblju kasne faze II. avarskog kaganata, tako da su i analogije brojne.³³

Pojasni jezičac sa stiliziranim *stablom života* (sl. 2, crtež 2): inv. br. H 3510, bronca, dimenzije: visina: 3,1 cm, širina 1,5 cm, debljina: 0,6 cm. U katalogu inventara kao mjesto nalaza navedeni su Salona, Nàrona, Gardun. Jezičac je izrađen tehnikom lijevanja i na proboj, pravokutnog je oblika iste širine, u donjem dijelu blago zaobljen. Polje sa stiliziranim vegetabilnim motivom *stabla života* je udubljeno, tako da je rub jezičca istaknut. Tri para rupica ovalna oblika u vertikalnom nizu izdvajaju središnje deblo od bočnih grana, a pri zaobljenom dnu također je perforiran. Na vrhu stabla urezana su tri stilizirana listića. Jezičac je lijevan u jednom komadu, te je s uzeznatnim razlikama u detaljima jednako urešen s obje strane.

³³ S rubnog prostora avarskog kaganata u Slovačkoj, na avarsko-slavenskim nekropolama: Čilinská 1982, Komárno-Hadovce, na utoku rijeke Váh u Dunav, str. 383, T. XII. 1; Budinský-Krička / Točík 1991, Šebastovce (okrug Košice) u jugozapadnoj Slovačkoj, gdje je pronađeno više ukopa s konjima, str. 140, T. X. 1-3; grob 86, sahrana pokojnika s konjem, sačuvana je cjelovita pojasna garnitura s glavnim jezičcem i tri pokrajnja gotovo identična našem primjerku, kao i ukrasnim elementima konjske orme, str. 158, T. XXVIII. 27; grob 221, sahrana s konjem, glavni jezičac s jedne strane ukrašen je vegetabilnim motivom vitice, a s druge borbom životinja, str. 164, T. XXXIV. 4; grob 238, sahrana s konjem, str. 167, T. XXXVII. 14, 15; grob 254, sahrana s konjem, uz sporedne jezičce analogne našem, glavni jezičac (sl. 13) također je ukrašen motivom jako perforirane krugolike lozice; Točík 1963, Prša, str. 188, T. X. 1-4; grob 86, pronađena je cijela pojasna garnitura od 42 elementa, četiri pokrajnja jezičca kao i glavni jezičac ukrašeni su motivom degenerirane krugolike lozice, s perforacijama bez određenog reda, dvodijelni perforirani okovi pojasa ukrašeni su lozicom u obliku slova S, str. 192, T. XIV. I; cjelovita pojasna garnitura od 43 elementa, glavni jezičac kao i sporedni jezičci i dvodijelni okovi ukrašeni su različitim inačicama jako perforirane krugolike lozice; Zábojnik 1991, iz Želovice, str. 302, T. 23. 6; na jezičcu je sličan ukras krugolike lozice, ali s razlikom u gornjem dijelu koji nema životinjske glavice; Dekan 1985, Holiare, sl. 46, cijela pojasna garnitura, glavni pojasni jezičac i četiri pokrajnja izrađeni su od posrebrene bronce i ukrašeni krugolikom lozicom, stilizacija i izvedba su gotovo identični našem primjerku; mali jezičci imaju dva zavijutka krugolike lozice, a veliki četiri; Dekan 1985, Nové Zámky, sl. 61, cijela pojasna garnitura s tri pokrajnja jezičca analogna splitskom primjerku, glavni jezičac s četiri stilizirane ljudske figure u nizu jedna iznad druge.

S rubnog prostora avarskog kaganata u istočnoj Austriji: Zábojnik 1991, Sommerein, str. 297, T. 18. 6, rub polja s motivom lozice ukrašen je pseudogranulama.

S prostora Mađarske, kako je i očekivati, potječe najveći broj primjeraka. Hampel u svome radu o ranosrednjovjekovnim starinama u Mađarskoj donosi brojne primjerke pojasnih jezičaca s motivima krugolike lozice raznolikih inačica, Hampel I. 1905, str. 519-534; izdvajam nekoliko primjera bliskih analogija: Hampel III. 1905, T. 82. 1,2 iz okruga Csongrád s lokaliteta Hódmező-Vásárhely, dva velika pojasna jezičca, vitice iz kojih izlaze listići; razlikuje se u detaljima od našeg primjerka, kao i životinjske glave u gornjim dijelovima jezičaca, najbliži splitskome je jezičac iz Szegeda (Segedin); T. 95. 3, životinjske glavice u gornjem dijelu su gotovo identične, slični su i primjerci iz Csúnya (okrug Mosony); T. 119. 6,7 i s istog lokaliteta T. 120. 1,2; Kiss 1977, iz Baranje s više lokaliteta; Kékesed, T. XXI. 2, grob 191, Romonya, T. LII. 10, iz groba 178, na ovome primjerku vitica iz koje izlaze listići ima više zavijutaka, u gornjem dijelu ima gotovo identične životinjske glave, na dvodijelnom okovu pojasne garniture ukras listića na punciranoj podlozi; Pécs, T. LXI. 3, grob 1, i na ovoj pojasnoj garnituri javljaju se okovi ukrašeni stilom Blatnica; Marosi / Fettich 1936, također iz okruga Baranya, s lokaliteta Szébeny, str. 79, sl. 32, kompletna pojasna garnitura od 34 elementa, glavni jezičac (1) kao i pokrajnji (3-6) ukrašeni motivom krugolike lozice; Kovrig / Korek 1960, Csóka (Čoka), T. CIII. 16, 17, jezičci nisu toliko perforirani kao naš primjerak, u gornjem dijelu imaju pticolike glave; iz područja okruga Tolna, Kiss / Somogyi 1984, Cikó, str. 239, T.37. 17-20, lozica ima dva zavijutka u obliku slova S, u gornjem dijelu jezičca krajnje stilizirane životinjske glave, okovi kao i glavni jezičac ukrašeni istim motivom, str. 245; T. 42. 8-10, grob 558, isti kao i prethodni, okov pojasne kopče i okovi pojasa ukrašeni listićima na punciranoj osnovi stila Blatnica; Török 1969, Halimba, str. 91, T. 6. 27-29, tri manja jezičca i glavni ukrašeni krugolikom lozicom, na gornjem dijelu životinjske glave; Korek 1943, Szentes-Kajáni, str. 17, 18, T. XI. 18, 20, 21, 29, cijela pojasna garnitura od 36 elemenata iz groba 107, četiri pokrajnja jezičca ukrašena degeneriranom lozicom, kao i pojasni okovi, str. 18, 19, T. XII. 8, grob 117, veliki pojasni jezičac s ukrasom krugolike lozice i pticolikim glavama, str. 21, 22, T. XVI. 8-11, grob 143, garnitura od 30 elemenata, dva glavna i četiri sporedna jezičca s motivom krugolike lozice i životinjskim glavama, str. 38, 39, T. XXIX. 2-4, grob 321, na cijeloj garnituri uz motiv krugolike lozice na glavnom i tri sporedna jezičca, na okovima pojasa javlja se motiv grifona; Horváth 1935, Üllő, T. VIII. 1-3, grob 168, jezičci su perforirani samo u zavijutcima listića, u gornjem dijelu nemaju životinjske glave; T. XIII. 1, grob 187, veliki pojasni jezičac s motivom krugolike lozice, ritmički i po izvedbi sličan malom jezičcu iz AMS, u pojasnoj garnituri dolazi zajedno s okovima ukrašenim grifonima; T. XXI. 1a, 1b, grob D, veliki pojasni jezičac donekle analogan našem malom pokrajnjem jezičcu, jednostavnije izrađbe su okovi pojasa ukrašeni istim motivom (27-31); Marosi / Fettich 1936, iz okruga Fejér s lokaliteta Előszállás-Bajcsihegy, str. 34, sl. 11, veliki pojasni jezičac s motivom krugolike lozice, ali bez perforacija, u gornjem dijelu bez ukrasa životinjskih glavica.

S područja Srbije: Mrkobrad 1980, sličan našem primjerku je jezičac iz Brestovika, ukrašen degeneriranom lozicom, u gornjem dijelu nasuprotno okrenute životinjske glave, T. CVII. 4, iz Malog Idoša, T. CVII. 15, jezičac ima dva zavijutka više od našeg primjerka, iz Slankamena na utoku Tise u Dunav, T. CVIII. 5; Bunardžić 1985, iz Čelareva u Bačkoj, sl. 22, katalog 247-255, iz groba 22 potječe cijela pojasna garnitura od 29 elemenata, veći, glavni jezičac i 4 sporedna, ukrašeni gotovo identičnim motivom krugolike lozice sa životinjskim glavama u gornjem dijelu; slični su i veliki jezičci kat. 256 i kat. 265

U gornjem dijelu jezičac s obje strane završava s dva istaknuta trokutasta izbočenja između kojih je šupljina gdje se umetao završetak bočnog remena pojasa, te je jezičac pomoću dviju zakovica bio zakvačen na rub remena. Sačuvane su obje zakovice na jezičcu. Ove trokutaste istake izgledaju kao stilizirane riblje glave s očima na mjestu zakovica.³⁴

Nedovršeni masivniji pojasni jezičac (sl. 3 a, b, crtež 3 a, b): inv. br. H 5602, bronca, dimenzije: visina: 4,4 cm, širina: 2,5 cm, debljina: 0,3 cm. Jezičac potječe iz zbirke fra Luje Maruna, a pronađen je u vinogradu Joze Mravića 1. rujna 1933. godine u Biskupiji.³⁵

Jezičac je lijevan i sastoji se od dvostrukog, međusobno spojenog lima. Pravokutnog je oblika iste širine, u gornjem dijelu je ravan, dok je u donjem zaobljen. Zbog većih dimenzija i težine vjerojatno je služio za otežavanje glavnog remena pojasa. Pri sredini ima pravilno probušenu rupu. S obje je strane plitko rovašenim linijama urezan okvir i skicoznim potezima naznačen vegetabilni motiv u središnjem ukrasnom polju, te stoga smatram da dekoracija jezičca nije dovršena, premda je i takav bio u dužoj uporabi, što se vidi iz izlizanosti predmeta. Na prednjoj strani u gornjem dijelu urezana je horizontalna linija, a dvije vertikalne linije prate oblik jezičca i obrubljuju središnje polje s naznačenim ornamentom. S gornje i donje strane od probušene rupice plitko su ugravirane četiri zaobljene linije, kojima je skiciran obris ornamenta, vjerojatno krugolike lozice. S nekoliko punciranih točkica vjerojatno su označena mjesta koja je trebalo izbušiti. Na stražnjoj strani dvije vertikalne linije također prate oblik jezičca, ali nije ugravirana poprečna horizontalna linija koja zatvara rub ornamentalnog polja. S ove strane je udareno pet punciranih točkica i zaobljenim linijama naznačen je ornament lozice. Tri puncirane točke ispod središnje rupe poklapaju se na prednjoj i stražnjoj strani jezičca, dok se točkice na gornjem dijelu ne poklapaju. Taj nedovršeni primjerak otvara mogućnost proizvodnje u lokalnoj radionici u Biskupiji.³⁶

³⁴ Brojne su analogije i za motiv stiliziranog stabla života. Iz Slovačke: Čilinska 1982, Komárno-Hadovce, str. 387, T. XVI. 6-8, konjanički grob 24, tri pokrajnja jezičca s motivom stabla života osnovnom su formom isti kao i naš primjerak ali su kompliciranije tehničke izvedbe; rubovi jezičaca i gornji dio ukrašeni su pseudogranulacijom, a bočne strane listićima na punciranoj podlozi, okovi pojasa izrađeni su vegetabilnim motivima na punciranoj podlozi stila Blatnica, glavni jezičac (1) je primjer još razrađenije forme motiva stabla života; Zábojník 1991, Komárno, Lage Ledenice, str. 293, T. XIV. 2, gotovo identičan našem primjerku, samo ima jedan par perforacija više; nešto jednostavnije izradbe je i primjerak iz Komárna, str. 303, T. XXIV. 1; Budinský-Krička / Točík 1991, Šebastovce, str. 170, T. XL. 17, 18, grob 292, primjerci kao i naš, ali s izraženijim perforacijama; Točík 1963, Prša, str. 185, T. VII. 2-4, grob 46, pojasna garnitura od 37 elemenata, glavni i tri pokrajnja jezičca ukrašeni su motivom stabla života, pokrajnji jezičci su gotovo identični našem, dok je glavni jezičac razrađenije forme, s više perforacija u vertikalnom nizu; dvodijelni okovi ukrašeni su motivom palmeta na punciranoj podlozi stila Blatnica, str. 190, T. XII. 8, grob 110, glavni jezičac kao i okovi pojasa (12-17, 19-32) ukrašeni su motivom stabla života, ima veći broj perforacija od našeg primjerka, str. 191, T. XIII. 3-5, grob 113, cjelovita garnitura od 31 elementa, tri pokrajnja jezičca kao i glavni (1) isti su kao i naš primjerak samo imaju više perforacija

S prostora Mađarske: Kovrig / Korek 1960, Csóka (Čoka), T. CIII. 10, grob 55; Kiss 1977, Szellő u Baranji, T. LVII. 3, 5, grob 9, jezičac identičan našem primjerku, i glavni jezičac ukrašen istim motivom s više perforacija; Kiss / Somogyi 1984, lokaliteti iz okruga Tolna, Cikó, T. XIII. 1-6, grob 183, dvodijelni okovi ukrašeni istim motivom, razlika je jedino u donjem dijelu okova, gdje je zglob za spoj drugog elementa okova, T. XXXV. 1, 11-13, grob 519, glavni i tri pokrajnja jezičca ukrašeni istim motivom, Regöly, T. LI. A 2,3, kao i naš primjerak, glavni jezičac (1) je komplicirana inačica istog motiva s puno perforacija; Horváth 1935, lokalitet Kiskőrös, T. XXX. 28, 29, grob 147, gotovo potpuno isti jezičci kao i naš primjerak, na istom kompletu su i sroliki okovi ukrašeni stilom Blatnice; Sós 1955, iz okruga Pest, s lokaliteta Üllő, grob 129, str. 204, T. LXXI. 9, 11, dva jezičca gotovo identična našem primjerku, imaju par rupica i grana više od splitskoga.

Na prostoru Srbije: Šafarik 1955, iz Malog Idoša u Bačkoj, str. 66, sl. 8, grob 6, cijela pojasna garnitura od 37 elemenata, glavni jezičac (sl. 9a, 9b) i tri pokrajnja (str. 67, sl. 10) ukrašeni su motivom stabla života, u gornjem dijelu velikog jezičca ukras triju listića na punciranoj podlozi stila Blatnica, na isti način su ukrašene i srolike aplike pojasa; Bunardžić 1985, iz Čelareva, grob 126, sl. 28. 2, pojasna garnitura od 24 elementa, tri pokrajnja jezičca s motivom stabla života, srolike aplike i dvodijelni okovi pojasa ukrašeni su biljnim motivima na punciranoj podlozi stila Blatnica, sl. 34. 2,3, grob 8, cijela pojasna garnitura od 38 elemenata, dva pokrajnja i glavni jezičac (1) ukrašeni su motivom stabla života, kod ovih je rub ukrašen pseudogranulacijom.

³⁵ Frane Buškariol navodi da jezičac vjerojatno potječe s položaja Bukorovića podvornice, gdje je Marun nakon umirovljenja kopao. Taj podatak nije siguran, jer je jezičac mogao otkupiti ili dobiti od vlasnika spomenutog vinograda koji ga je našao na svojoj zemlji. Buškariol 1990, str. 164, 166

³⁶ Da je u Biskupiji postojala radionica za izradu nakita još u 7. stoljeću, potvrđuju nalazi neuspjelog lijevanja dviju naušnica zvjezdolikog tipa. Gunjača 1957, str. 231-237, T. XXVI

LITERATURA

Belošević 1980

J. Belošević, *Materijalna kultura Hrvata od 7-9. stoljeća*, Zagreb 1980.

Budinský-Krička/Točík 1991

V. Budinský-Krička/A. Točík, *Šebastovce, Gräberfeld aus der zeit des Awarischen reiches* (katalog), Nitra 1991.

Bulat 1968

M. Bulat, *Neki nalazi ranog srednjeg vijeka iz Osijeka*, Starohrvatska prosvjeta, III. serija, sv. 10, Zagreb 1968, 11-21

Bunardžić 1985

R. Bunardžić, *Čelarevo, Risultati delle ricerche nelle necropoli dell alto medioevo*, Roma 27. novembre-2. decembre 1985 (katalog izložbe), Novi Sad 1985.

Buškariol 1992

F. Buškariol, *Zbirka Luje Maruna u Arheološkom muzeju u Splitu*, Arheološka istraživanja u Kninu i Kninskoj krajini, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, sv. 15, god 1990, Zagreb 1992, 161-167

Csallány 1962

D. Csallány, *Der Awarische Gürtel*, Acta Archaeologica Academiae scientiarum Hungaricae, tomus XIV, fasciculi 3-4, Budapest 1962, 445-480

Čilinská 1981

Z. Čilinská, *Kov v ranoslovanskom umení*, Dávnoveké umenie Slovenska, Tatran 1981.

Čilinská 1982

Z. Čilinská, *Dve pohrebiská z 8.-9.storočia v Komárne*, Slovenská archeológia XXX 2, Bratislava 1982, 347-390

Čilinská 1983

Z. Čilinská, *The development of The Slavs north of The Danube during The Avar Empire and their social-cultural contribution to Great Moravia*, Slovenská archaeológia XXXI, 2 Bratislava 1983, 237-276

Daim 1984

F. Daim, *Das Awarische gräberfeld von Leobersdorf, Niederösterreich (Vorbericht und belegungs-chronologische analyse)*, Interaktionen der Mitteleuropäischen Slawen und anderen ethnika im 6.-10. Jahrhundert, Symposium Nové Vozokany 3.-7. Oktober 1983, Nitra 1984, 75-83

Daim 2001

F. Daim, *„Byzantinische“ Gürtelgarnituren des 8. Jahrhunderts*, Monographien aus Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 7, Die Awaren am Rand der byzantinischen Welt, Studien zu Diplomatie, Handel und Technologietransfer im Frühmittelalter, Wien 2001, 77-204

Dekan 1972

J. Dekan, *Herkunft und ethnizität der gegossenen bronzeindustrie des VIII. Jahrhunderts*, Slovenská archeológia XX-2, Nitra 1972, 317-492

Dékan 1985

J. Dékan, *Velká Morava*, Bratislava 1985.

Dimitrijević 1966

D. Dimitrijević, *Der Fund von Zemun Polje im Lichte der spätawarenzeitlichen Problematik*, *Archaeologia Iugoslavica* VII, Beograd 1966, 53-76

Dimitrijević 1957

S. Dimitrijević, *Četiri groba iz novootkrivene slavenske nekropole u Otoku kod Vinkovaca*, *Opuscula Archaeologica* 2, Zagreb 1957, 21-38

Eliade 1974

M. Eliade, *Shamanism, Archaic Techniques of Ecstacy*, Princeton University Press 1974.

Fettich 1926

F. Fettich, *Die tierkampfszene in der nomadenkunst*, *Seminarium Konkovianum*, Prague 1926, 81-92

Filipec 2001

K. Filipec, *Nekoliko novih ranosrednjovjekovnih nalaza iz Siska i kratki osvrt na druge istovremene nalaze*, *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak II*, Sisak 2001, 89-107

Filipec 2003

K. Filipec, *Kasnoavarski ukrasni okov (falera) u obliku veprove glave iz Siska*, *Godišnjak gradskog muzeja Sisak III-IV. 2002.-2003.*, Sisak 2003, 117-146

Gunjača 1957

S. Gunjača, *Postojanje jednog centra za izrađivanje starohrvatskog nakita*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 56-59/1, Split 1954-1957, 231-237

Hampel 1905

J. Hampel, *Alterthümer des Frühen Mittelalters in Ungarn I.*, Braunschweig 1905.

Hampel 1905

J. Hampel, *Alterthümer des Frühen Mittelalters in Ungarn III.*, Braunschweig 1905.

Horváth 1935

T. Horváth, *Az Üllői és a Kiskőrösi Avar temető*, *Archaeologia Hungarica* XIX, Budapest 1935.

Hrvati i Karolinzi 2000

Hrvati i Karolinzi, Katalog, Split 2000.

Lukonin 1973

V. G. Lukonin, *Iran II, Od Seleukida do Sasanida*, Otokar Keršovani, Rijeka 1973.

Kiss 1977

A. Kiss, *Avar Cemeteries in County Baranya*, Vol 2, Budapest 1977.

Kiss/Somogyi 1984

G. Kiss/P. Somogyi, *Tolna megyei Avar temető*, *Dissertationes Pannonicae*, series III. Vol. 2, Budapestini 1984.

Kovačević 1966

J. Kovačević, *Avari na Jadranu*, Materijali III, Beograd 1966, 53-81

Kovačević 1977

J. Kovačević, *Avarski kaganat*, Beograd 1977.

Korek 1943

J. Korek, *A Szentés-Kájani Avar temető*, Szeged 1943.

Kovrig/Korek 1960

I. Kovrig/J. Korek, *Le cimetière de l'èpoque Avare de Csóka (Čoka)*, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Tomus XII, fasciculi 1-4, Budapest 1960, 257-297

Marosi/Fettich 1936

Marosi / N. Fettich, *Dunapentelei Avar sirleletek*, Archaeologia Hungarica XVIII, Budapest 1936.

Marušić 1962

B. Marušić, *Neki nalazi iz vremena seobe naroda u Istri*, Jadranski zbornik V, Rijeka-Pula 1962, 159-175

Mrkobrad 1980

D. Mrkobrad, *Arheološki nalazi seobe naroda u Jugoslaviji*, Beograd 1980.

Pap 1997

L. Pap, *Pojasna aplikacija iz Mola*, Bačka Palanka 1997.

Petrinec 2000

M. Petrinec, *Hrvati i Karolinzi* (Katalog), Split 2000.

Petrinec 2006

M. Petrinec, *Groblja na redove 8.-11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne Hrvatske* (doktorska disertacija obranjena 15. 03. 2006. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu)

Radić 1898

F. Radić, *Nekoliko kovinskih uresa sa pojasnih kajiša, ostružnog remenje i drugih podveza u nošnji starih Hrvata*, Starohrvatska prosvjeta, godina IV, br. 3 i 4, Knin 1898, 130-134

Radić 1900

F. Radić, *Nekoliko kovinskih uresa sa pojasnih kajiša, ostružnog remenja i s drugih podveza u nošnji starih Hrvata*, Starohrvatska prosvjeta, god. V. sv 1, Knin 1900, 37-39

Radić 2000

M. Radić, *Hrvati i Karolinzi* (Katalog), Split 2000, 94

Simoni 1986

K. Simoni, *Neobjavljeni okovi i jezičci nakitnog stila Blatnica iz Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, serija III, sv. 19, Zagreb 1986, 217-228

Simoni 2000

K. Simoni, *Hrvati i Karolinzi* (Katalog), Split 2000.

Sós 1955

Á. Cs. Sós, *Le deuxième cimetière Avar de Üllő*, Acta archaeologica Academiae scientiarum Hungaricae, Tomus VI, Fasciculi 1-4, Budapest 1955, 193-230

Strzygowski 1930

J. Strzygowski, *Asiens bildende kunst in stichproben, ihr wesen und ihre entwicklung*, Augsburg 1930.

Szentpéteri 1984

J. Szentpéteri, *Analyse eines Awarzeitlichen gürtelbeschlagtyps (rechteckige beschläge mit durchbrochenen doppel-dreieckmustern)*, Interaktionen der Mitteleuropäischen Slawen und anderen ethnika im 6.-10. Jahrhundert, Symposium Nové Vozokany 3.-7. Oktober 1983, Nitra 1984, 239-254

Szöke 1995

B. M. Szöke, *Avari na jugozahodnem Madžarskem*, (katalog) Pokrainski muzej Murska Sobota 29. 9.-20. 10. 1995.

Šafarik 1955

O. Šafarik, *Nalazi sa nove avarsko-slavenske nekropole u Malom Idošu*, Rad Vojvođanskih muzeja 4, Novi Sad 1955, 63-70

Šmalcelj 1973

M. Šmalcelj, *Privlaka-„Gole Njive“ (općina Vinkovci)-Nekropola VII-IX stoljeća-sistematska iskopavanja*, Arheološki pregled 15, Beograd 1973, 117-119

Šmalcelj 1976

M. Šmalcelj, *Privlaka-„Gole Njive“, Vinkovci- nekropola VII-IX st.*, Arheološki pregled 18, Beograd 1976, 127-128

Šmalcelj 1981

M. Šmalcelj, *Stari Jankovci-Gatina (općina Vinkovci)-avaroslavenska nekropola*, Arheološki pregled 22, Beograd 1981, 142-144

Točik 1963

A. Točik, *Pohrebisko a sídlisko z doby avarskej riši v Prši*, Slovenská archeológia XI-1, Bratislava 1963, 121-198

Tomičić 1999

Ž. Tomičić, *Panonski periplus, Arheološka topografija kontinentalne Hrvatske*, Zagreb 1999.

Török 1969

G. Török, *Kétretegű temetkezések a Halimbai Avar temetőben*, Folia archaeologica XX, Budapest 1969, 79-98

Vinski 1936

Z. Vinski, *Glavni nosioci eurazijske nomadske umjetnosti*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, Nove serije sveska XVI-XVII, Prilog Vjesniku Hrvatskoga arheološkoga društva, nove serije sveska XVII Zagreb 1936, 1-27

Vinski 1960

Z. Vinski, *Ranosrednjovjekovni arheološki nalazi u Zagrebu i u njegovoj okolici*, Iz starog i novog Zagreba II, Zagreb 1960, 47-65

Zábojník 1991

J. Zábojník, *Seriation von gürtelbeschlaggarnituren aus dem gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur chronologie der zeit des Awarischen Kaganats)*, K problematike osidlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku, Nitra 1991, 219-321

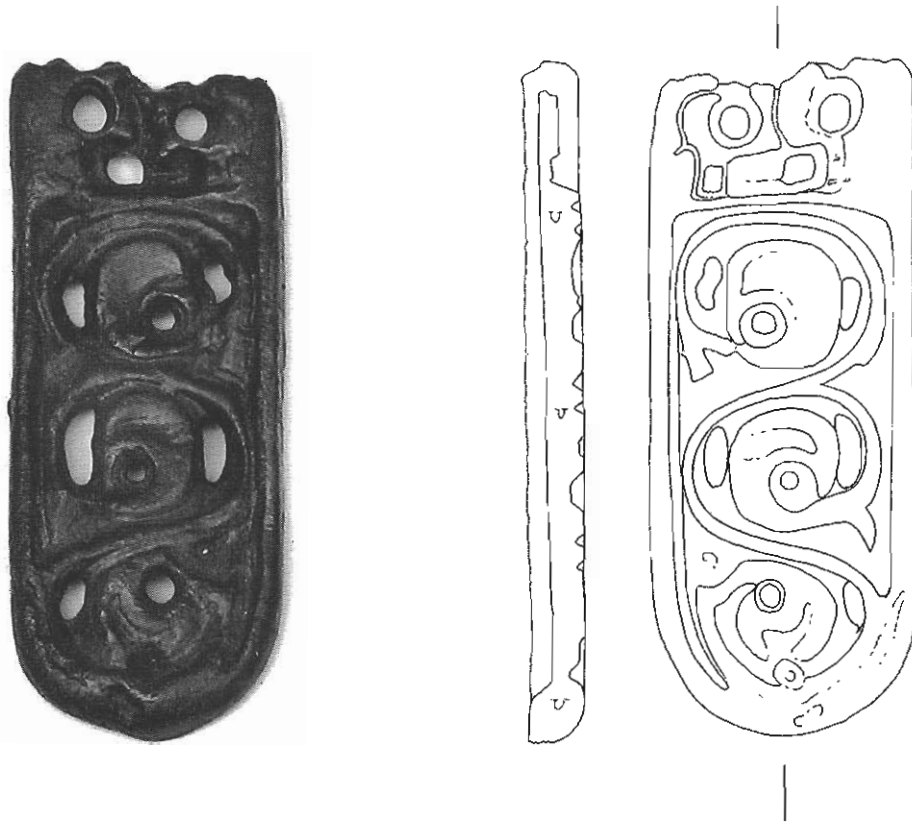
Summary

Late Avar Belt Strap-ends from the Archeological Museum in Split

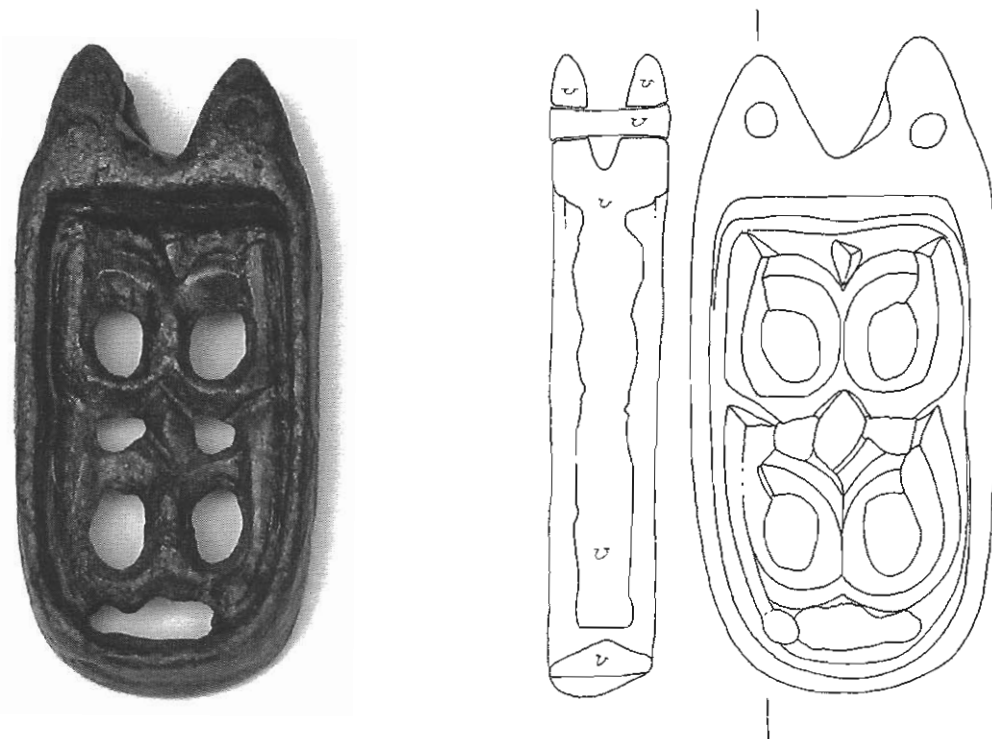
Key words: *late avar period, strap-ends, round vine design, tree of life.*

In the early medieval collection of the Archaeological Museum in Split are preserved three bronze strap-ends made by the technique of pouring into a mould, which belong to the late period of the second Avar Khanate, from the end of the 8th and beginning of the 9th century. A larger, unfinished strap-end to weigh down the end of the main belt (H 5602), originates from Biskupija whereas we do not know the precise place where the smaller two were found which acted to weigh down the side belts (H 3510 and H 3511), but they surely originate from Dalmatia (Salona, Naronia or Gardun). All the strap-ends are decorated with vegetation motifs which were most typical for the last decades before the collapse of Avar rule being decorations of round vine designs and the tree of life. In the Avar-Slav border area the Slavs also wore individual elements of Avar belt fittings as a decorative part of their dress, which they either acquired through trade or obtained as booty after the war between the Franks and the Avars in which the Slavs fought as allies of the Franks. As the most common artefacts of artistic tradesmanship, strap-ends decorated with round vines and the tree of life have numerous analogies both in the heartland and on the borders of the Avar territory and they probably arrived in Dalmatia as war plunder.

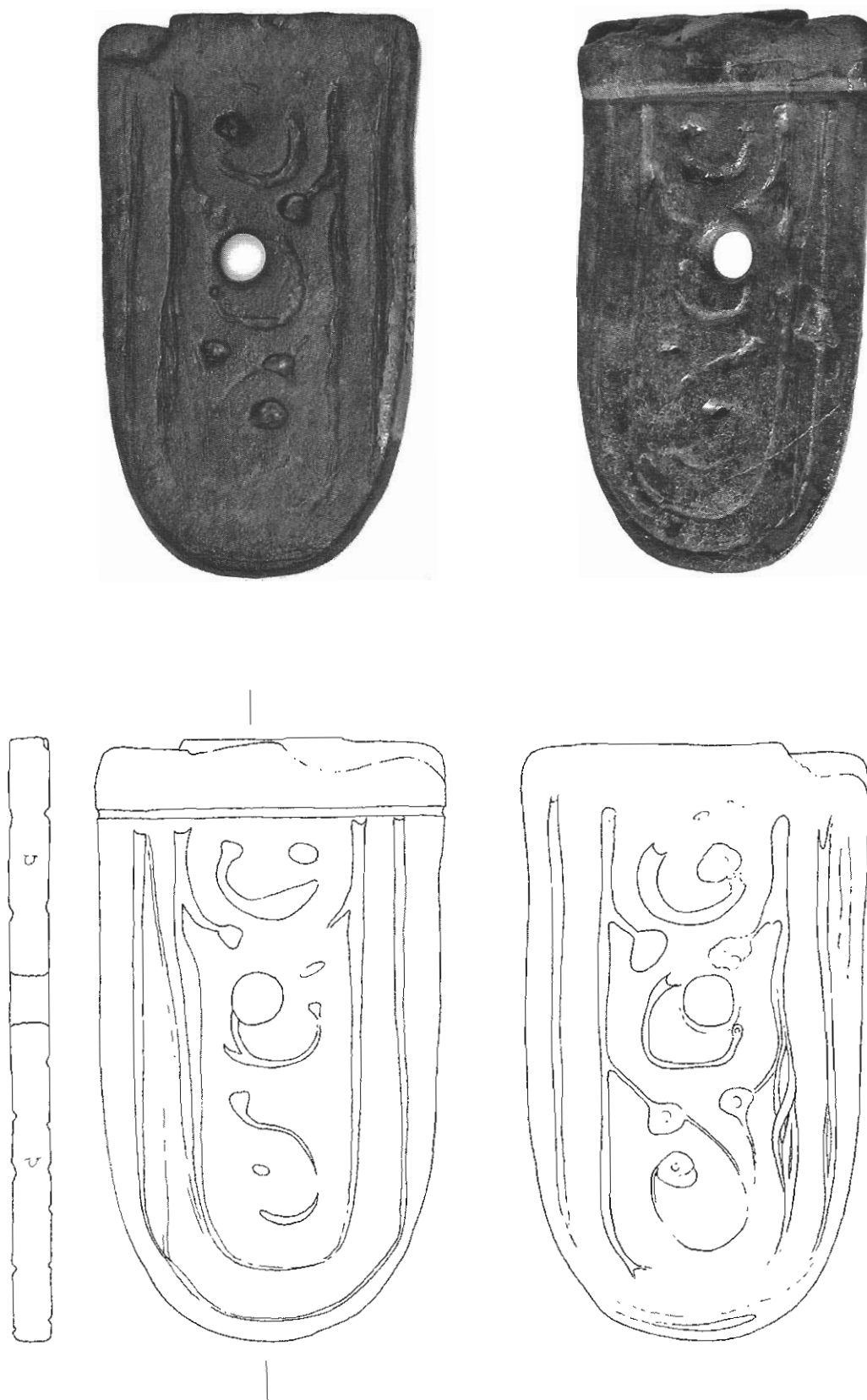
Translation: Nicholas Philip Saywell

Sl. 1. Pojasni jezičac s motivom stilizirane krugolike lozice (foto: T. Sesar, crtež: Z. Podrug)

Sl. 2. Pojasni jezičac sa stiliziranim stablom života (foto: T. Sesar, crtež: Z. Podrug)

Sl. 3. Nedovršeni pojasni jezičac (foto: T. Sesar, crtež: Z. Podrug)